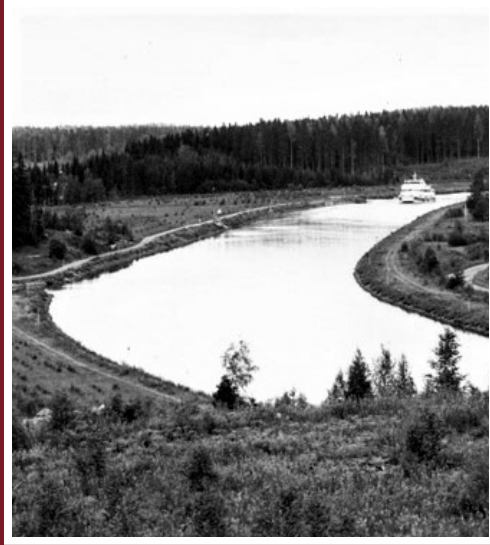

Ilkka Ronkainen

Rautaesiripussa oli reikä

Luokkataistelua rajakaupungissa 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa

Rautaesiripussa oli reikä

Ilkka Ronkainen

Rautaesiripussa oli reikä

Luokkataistelua rajakaupungissa 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa

© 2019 Ronkainen, Ilkka

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt,
Saksa

ISBN: 9789528000945

Aluksi

Pojalla on nyt paha sairaus, sanoi pohjoiskarjalainen äitini, kun kuuli minun liittyneen kommunisteihin. Samaa hän sanoi muutama vuosi aikaisemmin, kun minusta tuli hippi. Molemmilla kerroilla kuulin saman motkotuksen:

- Tuosta sitä ei nyt mittään hyvvee seurroo. Kunnioittasit nyt ees sen verran vanhemppeis, että et tuommosta häppeetä meille tuottas. Oun suanna niin paljon kärssii, että siut on voitu kouluttoo ja nyt määät tekemmään tuomosen tempun. Häppeisit nyt ees vähän.

Sairauteni perussyy oli himo muuttaa maailmaa. Olin vanhempieni toiveista liittynyt keskustanuoriin ja ollut teiniaktiivina, mutta yliopistolla villinnyt marxilaisuus iski minuunkin niin pahoin, että opinnot saivat jäädä. Akateemisesta vapaudesta innostuneena olin kolmen opiskeluvuoden jälkeen tilanteessa, jossa kaikki tarvittava sukujen ensimmäiseksi maisteriksi valmistumista varten oli suoritettu lukuun ottamatta pro gradu -työtä ja lopputenttiä. Tartunta lähti liikkeelle sosiologian ja filosofian opiskelusta ja johti järjestäytymään Turun Marxilaisiin Opiskelijoihin, sen agitaatio- ja propagandasihteeriksi. Ylioppilaskuntavaalit, yliopiston hallinnonuudistustaistelu ja muu vallankumouksellinen toiminta imaisi minut mukaansa. Opinnot saivat jäädä. Suuri unelmani oli päästä jäseneksi työväen etujoukkoon,

kommunistiseen puolueeseen. Pitkän harkinnan jälkeen uskalsin hakea puolueen jäsenyyttä ja sain jäsenkirjan. Turussa puolueen toiminta osoittautui kaikeksi muuksi kuin vallankumoukselliseksi. Piirijärjestön luottomiehenä minua kuljetettiin uinuvasta puolueosastosta toiseen varmistamassa, että se pysyi ”meikäläisten” käsissä. Pettymys puolue toimintaan oli niin paha, että olisin varmaan parantunut kommunismin taudista viimeistään, kun jätin yliopiston. Toisin kuitenkin kävi, koska tapasin Lappeenrannassa Sallisen Lassen. Hän opetti minulle, mitä on politiikka ja miten politiikassa toimitaan. Tämän lisäksi hän oli minulle paljon muuta. Miten kaikki kävi ja mitä Sallisen tapaamisesta seurasi, siitä kerron nyt.

Sallisen ensitapaaminen

Vaimoni valmistui vuodenvaihteessa 1972-73. Kansanterveyslain voimaantulon takia kuntiin perustettiin paljon uusia hammaslääkäreiden virkoja. Riitta kysyi:

- Katsoin Hammaslääkärilehdestä työpaikkoja. Paikkoja on vapaana vaikka millä mitalla eri puolilla Suomea. Mihin päin Suomea meidän pitäisi lähteä?
- Olen nyt ollut täällä Turussa kolme vuotta ja minä toivoisin, että muutettaisiin Lahden itäpuolelle.
- Minulle on sama, mihin päin Suomea mennään. Miksi sinä haluat Lahden itäpuolelle?

- Varmaan perussyy, että olen syntynyt Lenin-gradin itäpuolella Tuupovaarassa. Lahden itäpuolella ovat ihmiset välittömämpiä ja niiden kanssa on helpompi tulla toimeen.
- En minä minnekään pohjoiseenkaan halua.
- En minäkään. Sopsisiko Mikkelin eteläpuolelle?
- Kyllä sopii.

Alkuvuodesta 1973 avautui hammaslääkärin virka Etelä-Suomesta Lahden itäpuolelta Lappeenrannasta. TuMO:ssa¹ oli mukana lappeenrantalainen Kari Aalto, joka oli valittu vaaleissa Turun Yliopiston Ylioppilaskunnan valtuustoon. Menin kysymään Karilta:

- Millainen kaupunki Lappeenranta on?
- Lappeenranta on hieno kaupunki. Se on Saimaan rannalla ja siellä on mukavia ihmisiä. Ne ovat ihan päinvastaista tyyppiä kuin nämä täällä Turussa. Jos saisin työpaikan Lappeenrannasta, muuttaisin mie sinne heti.
- Jaa. Mä katsoin vaalitulastoja, Eskoodeeällä² kannatus on alhainen. Millä tolalla on

¹ TuMO on Turun Marxilaiset Opiskelijat, josta voi lukea enemmän kirjastani: ”Hippi ja kommunisti – metkaa teini- ja opiskelijaelämää 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa”.

² SKDL, Suomen Kansan Demokraattinen Liitto oli kommunistien ja muiden demokraattisten voimien yhteistyöjärjestö, joka perustettiin jatkosodan jälkeen vuonna 1944 ja lopetti toimintansa vuonna 1990, kun vasemmistoliitto perustettiin. SKDL on Suomen suurin puolue vuosina 1946-48 ja 1958-62.

kommunistien toiminta? Onko piiri meikäläisten³ vai revareiden⁴ hallussa?

- Onhan se totta, että vaaleissa ihmiset eivät anna ääniä Eskoodeeällälle. Kai siihen perussyy on Neuvostoliiton raja. Sota elää edelleen syvällä ihmisten mielissä. Eskoopen piiri on meikäläisten hallussa. Piirisihteerinä on Sallisen Lasse. Hän on aivan erilainen tyyppi kuin tämä Turun piirisihteeri.
- Tiedätkö sä mitään nuorisoliiton toiminnasta?
- Myös nuorisoliitto on meikäläisten käsissä ja viime vuosina on tullut paljon uusia nuoria toimintaan.
- Onkos Lappeenrannassa sollin⁵ osastoa?
- Mie katoin sollin jäsenjärjestölistaa. Siellä oli Lappeenrannan Opiskelevat Sosialistit. Mie en tunne Lossin porukkaa.

Lappeenranta tuntui ihanteelliselta paikalta. Lappeenrannasta tuli positiivinen päätös ja Riitta otti viiran vastaan.

Lappeenrannassa SKDL:n kannatus vuoden 1971 kunnallisvaaleissa oli 10,1 %

³ Meikäläisillä tarkoitetaan SKP:n vähemmistön kannattajia, joita myös taistolaisiksi nimitettiin.

⁴ Revareilla tarkoitetaan SKP:n enemmistön kannattajia, joita myös saarislaisiksi nimitettiin.

⁵ Solli on Sosialistinen Opiskelijaliitto (SOL), joka tuki SKP:n vähemmistöä.

Riitan opiskelukaveri oli mennyt yksityishammaslääkäriksi Lappeenrantaan ja Riitta sai vuokrattua häneltä kalustetun huoneen kaupungin keskustasta Yhdyskadulta. Riitta otti viran vastaan 1.3.1973. Hänen työpaikkansa oli Raatimiehenkadun hammashoitolassa. Kun olin selvinnyt maaliskuun alun yliopiston hallinnonuudistustaistelusta ja ylioppilaskuntavaaleista, menin käymään ensimmäisen kerran Lappeenrannassa perjantaina 18.3.1973. Juna oli Lappeenrannassa illalla kello 21.40. Riitta oli vastassa rautatieasemalla ja olin hyvin iloinen hänen tapaamisestaan. Kävelimme yhdessä Kauppakatua ylös keskusta päin. Vähän ennen Oksasenkatua sanoin:

- Muistat sä Aallon Karin Tumosta?
- Muistan mä. Eikö se ollut sellainen komea nuori mies?
- Joo. Kari sano, että tuossa Oksasenkadulla on rafla, jossa meikäläiset käyvät. Vähä niin kuin Hämeenportti Turussa. Ootko käynyt?
- En oo.
- Mennäänkö?
- Voidaanhan me mennä.

Oli torstai-ilta ja Kippari Krouviin oli jono, mutta ei kestänyt kauan, kun pääsimme sisään. Sali oli tupaten täynnä ihmisiä ja savua. Yhdessä pöydässä oli vapaana kaksi paikkaa. Menin pöytään kysymään lupaa istua tyhjille tuoleille ja sain sen. Kaikki joivat Karjala-olutta. Sitä minäkin tilasin. Kuuntelin

vierustovereiden keskustelua ja totesin, että tovereita ovat. Tästä rohkaistuneena esittelin meidät:

- Mä olen Ilkka ja tässä on mun vaimo Riitta. Riitta sai täältä Lappeenrannasta hammaslääkärin paikan ja me muutetaan tänne. Mä olen ollut Turussa mukana Sollin toiminnassa. Tunnetteko te Aallon Karin?
- Kyllä mie tunnen. Kari ol ennen opiskelemaan lähtöään mukana nuorisoliiton toiminnassa, sanoi yksi pöydässä istujista.
- Ootteko te mukana nuorisoliiton toiminnassa? kysyin.
- Joo, ollaan myö kaikki, sanoi yksi pöydässä istujista ja esitteli muut pöydässä olijat. Hän oli Lappeenrannan Demokraattisten Nuorten puheenjohtaja ”Hilpe” Heikkinen.

Kerroin TuMO:n toiminnasta ja ilmoitin halukkuuteni toimia myös Lappeenrannassa. Hilpe ja muut pöydässä istuvat ilahtuivat silmin nähden ja kertoivat heidän toiminnastaan Lappeenrannassa. Hilpe sanoi:

- Mie haluan esitellä siut mejän porukalle. Tääl on kaikki meikäläisii.

Kiersin Hilpen kanssa pöydästä toiseen. Kaikki olivat Hilpen tuttuja ja suurin osa nuorisoliittolaisaktiiveja. Istuimme Riitan kanssa valomerkkiin asti. Parin tunnin oleskelun jälkeen Lappeenranta tuntui heti kotikaupungilta. Kun kävelimme Oksasenkadulta Yhdyskadulle, sanoin:

- Ottipa Lappeenranta ystävällisesti vastaan. Tää taitaa olla hieno kaupunki?
- Niin tää on. Kun viikonloppuna käydään kävelemässä, niin näet Linnoituksen, sataman ja muut komeat paikat ja varmasti ihastut lisää.

Menimme Riitan alivuokralaisasuntoon. Riitta oli os-
tanut minulle oman vaahtomuovipatjan, koska kape-
aan laveriin ei kaksi oikein mahtunut nukkumaan.

Seuraavana aamuna Riitta meni töihin. Matkalla to-
rille näin yhden edellisenä iltana Kipparissa tapaa-
mani nuorisoliittolaisen. Olihan se aika nopea kotou-
tuminen, kun jo ensimmäisenä aamuna kadulla tapa-
sin tuttuja. Menin torille syömään Aallon Karin ke-
humaa ”vetyä”. Kari oli valistanut minua, että kom-
munistit syövät lihapiirakkansa Peitsoman kahvikios-
killa. Olin vähän ymmällä ”vedyn” ja ”atomin”
kanssa, mutta Peitsoman Sirkkan avustamana valitsin
”vedyn”, joka oli lihapiirakka voilla, munalla, savu-
kinkulla sekä tomaattiketsupilla ja kurkkusalaatilla.
Olin tehnyt merkittävän teon Lappeenrantaan kotou-
tumisessa. Olin oppinut ostamaan oman ”vedyn” oi-
kealta kioskilta. Tämän jälkeen, kun Sirkka näki mi-
nun tulevan torille, hän alkoi laittaa minun vetyäni ja
se oli valmis, kun tulin kioskille.

Torilta suuntasin Savonkadulle, jonne oli 1960-lu-
vulla talkoovoimin rakennettu punatiilinen järjestö-
talo, jonka päätyosan toisessa kerroksessa oli SKP:n
Etelä-Karjalan piiritoimisto. Turun

puoluebyrokraatiaan tottuneena soitin pelokkaana piiritoimiston ovikelloa. Vienosti hymyilevä vaaleatukkainen keski-ikäinen rouva tuli avaamaan oven. Esittelin hänelle itseni. Rouva esitteli itsensä Hipsuksi ja toivotti minut tervetulleeksi Etelä-Karjalaan. Hän vei piirisihteerin huoneeseen ja kertoi, kuka olen. Piirisihteeri istui pitkän neuvottelupöydän jatkeena olevan työpöydän takana ja sanoi iloisesti:

- Vai on meille tullut intelligentsiaa Turusta!
- No voihan sitä niinkin sanoa. Mitäs tänne kuuluu?
- Ei kurjuutta kummempaa. Meillä on parin viikon päästä Työväen Kulttuuripäivät. Tänne on tulossa kaikki demokraattisesti ajattelevat taiteilijat. Myö järjestettää nää päivät yhdessä Kulttuurityöntekijöiden liiton kanssa. Hipsu, tuo viime vuoden päivistä tehty kirjanen.

Hipsu toi vaaleanpunaisen kirjasen. Selailin kirjasta ja sanoin:

- Jos sulla ois jotain hommia kulttuuripäivillä, niin kyllä mä mielelläni auttaisin. Mä olen ollut Turun Marxilaisissa Opiskelijoissa agitatio- ja propagandasihteerinä.
- Vai oikea Lenin se on meille tullu. Kyllä myö on jo hommat jaettu, mutta sopisiko, että tuut kahtelemaan mejän touhuja kutsuvieraana. Päivien ohjelmaan kuuluu kaupungin järjestämä koktailtilaisuus, mie voin ilmoittaa kaupungille, että hyö lähettävät siulle kutsukortin.

- Kiitos paljon. Me asutaan tilapäisesti Riitan opiskelukaverin alivuokralaisena. Ei sulla ois tiedossa asuntoa?
- Kaupungilla on aika paljon omia vuokra-asuntoja ja vaimoshan on kaupungilla töissä?
- Joo niin on.
- Eikö hyö luvanneet hälle asuntoa viranhakuilmoituksessa?
- Siinä oli, jotta asunnon hankinnassa avustetaan.
- Miulla ois tiedossa yks asunto kaupungin parhaalta paikalta. Entinen Lappeen kunnantalo ol Valtakatu 21:ssä ja sen vieressä on iso entinen Lappeen kunnan vuokratalo. Talo on rakennettu joskus 50-luvulla. Sen velat on maksettu jo pois. Vuokra on halpa. Yks asunto vapautuu juur. Mie voisin yrittää järjestää sen teille. Se ois kyllä lottovoitto, jos työ sen saisitte.
- Oi kiitos paljon. Oishan se hienoa asua pääkadun varrella ihan keskustassa.

Lähdin onnellisena pois SKP:n piiritoimistosta ihailen piirisihteerin työtettä ja halua auttaa. Ihan kuin uuden isän olisin löytänyt. Kun kerroin Riitalle Lassen tapaamisesta, tuli hän myös iloiseksi ja lupasi käydä piiritoimistolla.

Palasin viikonlopun jälkeen Turkuun, jossa tumolais-toverit olivat iloisia ja kateellisiakin kuultuaan,

millaisen piirisihteerin Lappeenrannassa olin tavannut. Kun menin SKP:n Turun piirissä naama hehkuen kertomaan kokemuksistani valistussihteerin Suomelle, hän sanoi tyyneästi:

- Onhan se Sallinen sellainen oman tiensä kuljija. En tiedä onko se aina aatteellisesti niin puhdasta se hänen toimintansa.

Suomi ei nostanut päätään ylös lukemastaan ”Sosialismin Teoria ja Käytäntö” -lehestä. Ymmärsin, että paras oli poistua. Myöhemmin minulle selvisi Suomen negatiivinen suhtautuminen Salliseen. Etelä-Karjalan piiriä pidettiin horjuvana puolueen sisäisessä kahtiajaossa. Eteläkarjalalaiset pyrkivät toisiaan puolueen yhtenäisyyteen, mutta samaa ei voinut turkulaisista sanoa.

Maalarista kansainväliseksi kommunistijohtajaksi

Kuka tämä Sallisen Lasse oikein oli? Kyselin asiasta lappeenrantalaisilta ja he kertoivat, että Lasse oli opinut isältään maalarin ammatin. Hän innostui kommunistien toiminnasta, kun ryhtyi seurustelemaan tulevan vaimonsa kanssa, jonka isä, Nestori Kauhanen, oli maanlaisen kauden kommunisti. Innostuttuaan kommunistien toiminnasta, hänet lähetettiin Sirola Opistoon toimitsijakoulutukseen vuonna 1950. Kun hän palasi Sirola-opistosta vuonna 1953, alkoi hän tehdä toimittajan töitä Raivaaja -lehdelle, joka oli vuosina 1945-59 Kotkassa ilmestynyt

kansandemokraattinen lehti. Lasse ryhtyi pitämään nuorisolle opintokerhoa Toppalassa, Pekantie 10, jonka paikalle myöhemmin rakennettiin Lappeenrannan Järjestötalo ja kadun nimi muutettiin Savonkaduksi. Lassen aktiivisuus suuntautui aluksi ammattiyhdistystoimintaan. Sitten hänet valittiin SKDL:n Etelä-Saimaan piirijärjestön piirisihteeriksi vuonna 1954. Pian tie vei eteenpäin ja hänet lähetettiin puoluekouluun Moskovaan. Sieltä tultuaan hänet valittiin SKP:n Etelä-Karjalan piirijärjestön piirisihteeriksi ja hän alkoi heti uudistaa piirijärjestöä. SKP oli ollut maanalainen järjestö, joka sai rauhansopimuksen perusteella vuonna 1944 toimintaoikeudet, mutta sodan jälkeen vallitsi puoluetoiminnassa edelleen maanlaisen kauden salamyhkäisyys. Toiminta muuttui avoimemmaksi ja spontaanimmaksi. Lassesta tuli nopeasti piirin henkinen ja järjestöllinen johtaja, jolta käytiin kysymässä neuvoa. Lassen johtajuus perustui hänen karismaattiseen ja tietävään persoonaansa. Lassen lankomies oli Rakennusliiton toimitsija Kauko Oksanen, joka 1950-luvulla hyvin usein kävi kysymässä neuvoa Lasselta. Puolueen sisäisen taistelun aikana 1960-lopulta alkaen Oksanen oli ns. enemmistön johtaja. Tosin valtakunnallinen enemmistö oli Etelä-Karjalassa vähemmistönä.

Lasse oli tinkimätön Etelä-Karjalan työväen etujen puolustaja. Hän oli visionääri, joka näki, että Etelä-Karjalan tulevaisuus oli sidoksissa yhteistyöhön Neuvostoliiton kanssa. Sodan jälkeen yhteistyöaloitteet

Neuvostoliiton kanssa eivät saaneet myönteistä vastaanottoa, päinvastoin. ”Ryssäviha” eli syvällä ihmisten mielissä. Lasse uskoi, että tämän vihan taltuttamiseen paras ase oli kaikenlaisen yhteistyön lisääminen naapurin kanssa. Sallisen suhde Neuvostoliittoon oli mielenkiintoinen. Hän oli Neuvostoliiton vilpitön, mutta kriittinen ystävä. Monet haukkuivat häntä isänmaan petturiksi. Totuus oli päinvastainen. Hän oli aina tiukasti oman kotiseudun asialla. Neuvostoliitto oli hyvä väline ja suuri apu Etelä-Karjalan kehittämisessä.

Sallinen oli hyvin iloinen, kun hänen monivuotinen hankkeensa vesireitin avaamisesta Saimaalta Suomenlahdelle oli toteutunut. Vuonna 1963 Suomen valtio vuokrasi sodassa Neuvostoliitolle menetetyn kanava-alueen ja aloitti uuden kanavan rakentamisen. Tämä oli ensimmäinen suuri yhteistyöhanke Etelä-Karjalan rajan pinnassa. Kanava vihittiin käyttöön 5.8.1968. Vuokrattu alue alkoi Nuijamaalta ja päättyi Viipurinlahteen. Maa-alue oli erotettu paaluilla Neuvostoliitosta ja sillä oli oma hallinto. Kanavan vartta kulki huoltotie. Kanava-alueelle pääsi kanavakonttorin myöntämällä kulkuluvalla. Kulkulupa oli muodoltaan samanlainen kuin vanha suomalainen kuvalinen henkilötodistus.

Sallinen oli seurannut hyvin aktiivisesti kanavan rakennustyötä. Kerran ollessaan katsomassa Mustolan sululla kanavakonttorin rakennustyötä hän kysyi siellä tapaamaltaan insinööriltä:

Taistolaisuudeksi kutsuttu radikaali vallankumousliike eli kukoistuskauttaan 1970-luvulla. Kirja kertoo, millaista oli elää tuona aikana taistolaisena Lappeenrannassa, jossa sodan jäljiltä eli vahvana kommunistiviha. Oman mausteensa soppaan toi Neuvostoliiton raja. Maailman tarkimmin varoitua rajaa kapitalistisen ja sosialistisen maailman välillä sanottiin rautaesiripuksi, jossa kuitenkin Lappeenrannan kohdalla oli reikä. Se oli syntynyt, kun Suomi vuokrasi 1960-luvulla Nuijamaalta Viipurin lahdelle ulottuvan Saimaan kanavan alueen Neuvostoliitolta. Suomalaisten ja neuvostoliittolaisten oli hyvin helppo tavata toisensa Neuvostoliiton puoleisella vuokra-alueella. Ei tarvittu passeja eikä viisumeita, kulkulupa kanavalla riitti. Kanava oli merkittävä väylä maiden välisten ystävyys- ja taloussuhteiden kehittämisessä, jossa merkittävä rooli oli SKP:n Etelä-Karjalan piirisihteeri Lauri, Lasse, Sallisella. Hänellä oli poikkeukselliset hyvät ja suorat suhteet neuvostokommunistien johtoon. Näiden suhteiden tuloksena käynnistyi monia Etelä-Karjalalle tärkeitä yhteistyöhankkeita, joista suurimman hyödyn korjasivat suomalaiset. Sallinen oli myös tämän kirjan kirjoittajalle poliittisessa toiminnassa oppi-isä ja mentori. Kunnallispolitiikassa maan tapa oli 1970-luvulla toinen kuin 2010-luvulla. Kirjassa kerrotaan, millaista se oli Lappeenrannassa. Rakennusliikkeet ja kaupungin johto olivat tiiviisti kytkeytyneet yhteen, asfalttiurakat annettiin kilpailuttamatta Lemminkäiselle ja poliittiset lehmänkaupat ja koplaus johtivat kaupungin varojen tuhlaukseen. Poliittiset virkanimitykset olivat arkipäivää, mutta kommunisteja koski virkakielto, josta pitivät huolen myös mustat listat. Kansandemokraattien kritisoitua kähmintää kaupungin varoilla, heidät syrjäytettiin härskillä tavalla poliittisesta päätöksenteosta 1980-luvun alussa.

BoDTM
BOOKS on DEMAND